

Tiếng Hát Làm Dâu

(Gầu Ua nhéng-Gâux Uô nhang)

*Tiếng hát phong tục dân tộc H'Mông
English Songs to mark-ethnic Hmong*

Nguyễn Khôi

chuyển ngữ

*Một tối mùa thu Hà Nội đến thăm bác Trần Lê Văn, nhà thơ kể rằng:
Trong một lần tiếp một nữ thi sĩ Pháp, bà ta có hỏi: "Cái gì sâu sắc nhất trong thơ
Việt Nam?". Nhà thơ Trần Lê Văn đọc một đoạn "Tiếng hát làm dâu"
(dân tộc H'Mông ở Việt Nam) cho bà ta nghe (dịch ra tiếng Pháp), bà ta thốt lên:
"Chưa được nghe một áng thơ nào nói về thân phận con người (phụ nữ) sâu sắc
như thế!". Nguyễn Khôi tìm đọc, cũng một ý nghĩ như thế và chuyển ngữ sang
thơ Việt để bạn đọc các dân tộc anh em cùng thưởng thức.*

Xin cảm ơn bác Trần Lê Văn đã cho tôi một động lực để làm công việc này.

Nguyễn Khôi

Trại Hòa Nam (Hà Nội), 30-10-1996

- I -

1. Mùa xuân tới ra mùa sấm mới
Khắp núi rừng chim nói ve ran ;
Vàng Anh cất tiếng nỉ non,
Năm nay em phải đi LÀM DÂU xa.

5. Như con trâu nặng nề đeo ách,
Như thân trâu mặng buộc cọc tre ;
Kéo cày từ sớm đến khuya,
Phận làm dâu chẳng có mùa nghỉ ngơi.

Chỉ có thác: ve trời lột xác,
10. Chết đi thì thoát ách trâu mặng.
Xác ve mình nhẹ lằng lằng,
Trâu mặng tuột sọo tâng tâng băng rừng.
Cái suốt kêu vì guồng không hợp,
Cái suốt kêu bởi tuột khỏi chân
15. Vợ chồng e chẳng chung chăn,
Nhà không chung mái lẹ thăm đêm đêm.

- II -

Em đang ở nhà em không biết
Nhà trai sang la liệt dù, ô
Dù, ô đã ngoắc cột nhà
20. Thế là thành vợ, thế là làm dâu.
Hẹn ba ngày, ba đầu gà trống
Mẹ bảo em : Cơm sớm rồi đi
Em rằng : con chẳng thiết chi
Không đi đâu cả, cơm thì không ăn.
25. Mẹ bảo : đã nhận tiền của họ,
Mày không đi cha sả thịt mày
Đã xơi cơm rượu nhà người,
Không đi, cha sẽ cầm roi đuổi mày !
Chiếc roi đồng ngang trời vun vút,
30. Đuổi con đi để được bạc tiền ;
Con đi cha mẹ lại buồn,
Cha sầu mẹ thảm nhớ thương con hoài.
Con có đi chẳng ngoài mười tháng
Mượn cành cây buộc đoạn dây treo
35. Đi đây, chào nhé bản Mèo,
Đi đây hết khổ sớm chiều làm dâu.
Say một giấc còn đau đầu đón
Thịt nát tan, máu vón không tan,
Máu đằm nếp vấy tím thâm,
40. Để xem sinh gái đau lòng nào hơn ?

- III -

Cha mẹ em nuôi em được mấy
Mới làm thân con gái biết chi
Gái tơ còn chưa đến thì

Đã người mai mối xin về làm dâu.

45. Cha mẹ dỗ em dâu có thuận
Họ hàng khuyên em vẫn chẳng ưng ;

Mọi người bàn gả đến cùng,
Thịt gà đã tính, ngày mừng đã lo.

Váy áo em vẫn chưa kịp sắm,

50. Rượu thịt đã khiêng đến đầy sân

Em còn chưa sắm vật, khăn
"Ràng năm nay tốt" thì thềm họ trao.

Thịt rượu đã treo vào cột bếp

Người hả hê vợ đẹp, dâu ngoan

55. Ba ngày họ hát họ ăn

Ba ngày em nhịn, âm thầm buồn lo.

Trời sắp sáng, khách vừa tan rượu

Mẹ giục em mau dậy "đưa dâu"

- Nước đây rửa mặt, chải đầu

60. Com đây ăn để về mau nhà người.

Em rằng : Con không xoi, không bước

Rượu thịt ai đã chúc thì đi

Mẹ kêu sao nói lạ kỳ

Chị Nùng, cô Hán cũng về làm dâu.

65. Em cãi lại : bằng đâu cô Hán,

Biết đi qua chín tám cao sơn

Chị Nùng cách chín tám rùng,

Có đâu khổ nhục như con lấy chồng !

Thôi con ơi, ăn cơm kéo muộn

70. Mẹ sẽ cho anh lớn tiền chân

Em đành nuốt vôi lưng cơm

Lệ tuôn chào mẹ lên đường làm dâu

Đám cưới đi trước sau vui vẻ

Đến giữa đường họ nghỉ ăn trưa ;

75. Không ăn, em xúc vại thìa,

Khấn thần núi đến độ trì cho em.

Hoạ mi nhạt cơm liền ca tiễn

Khước nhạt ăn, khước đến hót đưa

Qua sông thì phải lụy đò

80. Sang ngang nào biết bến bờ ai thương ?

Chẳng biết bố mẹ chồng thương, ghét ?

Anh trai về mình biết hỏi ai ?

Trở vào trong bếp, ghen lời

Như mưa đổ thác lệ thời chứa chan.

- IV -

85. Mẹ sinh em phận làm con gái

Phải LÃO ĐEN mới lái buộc duyên

Mẹ cha em nghĩ cũng phiền

Những vờ nhô tởi, sang bên gọi làng.

Hàng xóm sang hùn bàn đám cưới

90. Hàng xóm sang lựa tối làm dâu

LÃO ĐEN ở một ngày sau

Về mang đồ lễ sang cầu hôn em.

Mẹ em đã sắm thêm váy áo
Sớm mai này theo Lão ĐEN đi

95. - Mẹ ơi, con đã biết gì

Cánh chim thơ dại xưa về làm dâu

Việc nhà chồng con sao gánh được
Sợ tốn cơm mẹ buộc con đi ?

Con đi, mẹ có sợ gì

100. Con ơi lòng mẹ muôn bề đón đau.

Xuống suối sâu cống thùng nước sạch

Mẹ chồng chê nước đục, mắng em

Nấu cơm chẳng dám nếm xem

Mẹ chồng chửi : - Nó nếm liền ba muôi.

105. Em suy đi nát bởi gan ruột

Nghĩ lại chừng kiệt sức, liều thưa;

- Bà ơi, tôi đã dâu nhà

Mà sao xem trên như là hươu đen.

Sao lại nói chẳng nên vợ quý

110. Bởi không ưa kiếm có nói ngang

Xin mời Nhà Ngoại sang bàn

Nói hết nhẽ, tôi sẵn sàng về ngay.

Xin cứ cho chân tay buông thật

Lời thẳng lời chẳng đặt điều ngoa

115. Tôi vui chạy thẳng về nhà

Tôi vui như thể người ta đi làm.

- Nhớ thuở em mới còn ẵm ngửa
Ngón tay mềm như mớ rau non
Mẹ cha chết sớm chẳng còn
120. Cuộn lạnh để lại, lớn khôn mới tìm.
Chuột cắn nát cuộn làm mười tổ
Nụ hoa em khó nở nên hoa
Chú cô đâu phải mẹ cha
Tham đồ sính lễ gả qua họ Giàng.
- 125. Làm dâu đã đầy năm tết đến**
Không bà con thăm viếng hỏi han
Nghĩ càng nấu ruột nát gan
Em than em khóc lang thang ngoài rừng.
Mãi mới gặp đôi ông bà lạ
130. - Khóc điều chi thảm quá thế mi ?
Em rằng : Con chẳng khóc gì
Chỉ thương cái phận ở, đi một mình.
Không họ hàng chị anh thân thích
Phận làm dâu đất khách quê người !
135. Người rằng : Chớ khóc con ơi
Tao sai thằng cả tới nơi giúp mày
Sẽ phát quang rừng cây gai chẵn
Phạt thẳng như gấu áo thẳng băng
Cho con nhìn thấy họ hàng
140. Cho con thấy chị em đằng nhà con.

- VI -

Không cho bát bắt em ăn bốc
Đuổi vào rừng ngoài dốc đầu sông
Nếu em có phép thần thông
Sẽ thành con bướm trên đồng nhơn nhơ.
145. Nếu chết được chết ngay chẳng sợ
Đi kiếm người chồng nó thương em
Đường này nóng bỏng, hãy quên
Đường này nắng rát, chẳng thềm lại qua.
Tóc em mới xanh chưa đầy búi
150. Việc nhà chồng gánh chối xương vai
Sang xuân chồng nó đi cày
Em nào có thích tôi ngày đi theo.
Đi làm nương bên đèo núi dốc
Em lòng nào xách cặp nồi xoong
155. Mẹ khuyên : Con hãy bền lòng
Nuôi gà, vỗ lợn theo chồng sớm hôm.
Mẹ chẳng mắng con còn chịu ở
Tức mình hoá thành ngựa thành rồng
Bay đi cho rảnh mắt trông
160. Có đi tìm hỏi cũng không kịp nào.
Biến thành cá lặn sâu dưới nước
Để chồng không tìm được thì quên
Vùi trong đất hoá thành kim
Chia lìa nhau bởi chồng tìm chẳng ra.

- VII -

Em ơi,

165. Cho chị được đôi lời than thở
Như em được chồng vợ đẹp đôi,
Đũa không lệch, tốt đàn môi
Chồng hiền chồng tốt được người chồng yêu.

Còn chị được bao nhiêu cái xấu
170. Đũa lệch đôi, đàn sáo lệch cung
Chồng thì ác độc tới cùng

Chẳng thương yêu, chỉ thích làm khổ nhau.
Ruộng chị xấu, bờ cao cũng xấu
Có cày bừa chẳng ngấu bùn lên

175. Lúa đôi nào được như em
Được người chồng tết đêm đêm mặn nồng.
Phải bịch xấu, thóc mỏng lúa mục
Phải chồng hèn, chị nhục xiết bao
Trốn không xong bị trói vào

180. Ba trăm roi bạt máu trào thịt da.
Chạy chẳng thoát người ta cột chặt
Gậy họ phang họ đập kinh người
Tưởng chừng đã chết đến nơi
Thân nàng dâu mới rã rời đón đau.

Trời ơi,

185. Thân như thể thân trâu thân ngựa
Chẳng khom lưng hạ túi hạ thồ
Này đây lá ngón bên bờ

Làm cho một năm, nuốt cho xong đời.
Lá thuốc độc cay ơi cay lắm

190. Lá thuốc đau bỏng đắng bùng gan

Cho thân quằn quại quay cuồng
Hồn lìa khỏi xác thoát làm dâu... thôi !

- VIII -

Tết, người ta vui chơi nhảy múa
Không lừa đôi, tủi hổ khóc than
195. Lẻ loi đơn chiếc cũng buồn
Nnhư thân gái goá cày nương không bờ.
Chiều tối lũ chim cò về tổ
Ta đêm đêm trong cửa nhà người
Sáng ra chim hót chim chơi
200. Ta thì trong bếp mồ hôi ròn ròn.
Người có chồng cuối năm sắm tết
Đi chợ chơi, váy đẹp tung tăng
Ta như gậy đuôi lợn hoang
Nhà chồng coi rẻ chẳng màng chẳng chăm.
205. Chim cu lượn trăm vòng bên núi,
Cả nhà chồng hắt hủi, thương đau
Tuổi xuân đượm những đớn đau
Buồn da héo thịt làm dâu nhà người.
Mù kho từ, ôi mù kho từ
210. Kiếp làm dâu xưa, ôi tù tại gia.

- IX -

Con chim Pệ mổ tìm hạt thóc
Mổ trượt rồi, hạt thóc trật vương

Vẫn còn hạt thóc trên nương
Làm dâu, em phải ở Mùng Người ta
215-Nếu còn sống còn là nát ruột
"Lá ngón" đây thà nuốt cho xong
Đắng cay hơi thở cuối cùng
Chết rồi, có ngó khó chùng nhận ra ?
Em yêu chết...hồn qua cõi " tử " (1)
220-Lên rừng đào trên " Dụ xí hung" (2)
Hòn căm, khắc nhỏ xuống "Trần" (3)
Con đường nước mắt, con đường khóc than
Em yêu chết...hồn sang cõi " tử "
Lối đất hồng trên "Dụ xí hung"
225-Hòn căm khắc nhỏ xuống "Trần"
Con đường nóng bỏng, con đường tối đen
Hỡi bạn tình, một phương ta chết
Mẹ cha thương : một huyết chôn chung
Gà có đôi. Rồng có Rồng
230-Hẹn anh...lời : Dụ xí hung" em chờ...
Có hoa Ban, hoa Mơ nở đẹp
Ta thông dong chơi tiếp Chợ Phiên
Trời thương cho "tái sinh duyên"(4)
Anh con Mẹ Thái, còn em "Mẹ Mùng"
235-Mảnh đất xấu, cõi "dương" (5) bất hạnh
Cõi Mùng Ma...ta lánh có đôi
Thôi thì thay đổi hình hài
Ăn thối cầm đũa...khác người trần gian.

- (1) chết.
- (2) mừng trời = thiên đường.
- (3) cõi đời đang sống
- (4) kết duyên lại, nhưng không làm con mẹ Hmông (Mèo) nữa và thay đổi cả hình dạng và cách sinh hoạt...
- (5) cũng như cõi trần

Trại Hào Nam - Hà Nội 30-10-1996

NGUYỄN KHÔI